

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

2-maxsus son
(5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/2 (5) - 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Vaxidov Suxrobjon</i> O'ZBEKISTONDA ZIYORAT TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA ZIYORATGOHLARNING ROLI	10-14
<i>Mamatqulov Bekzod, Negmatova Dilafro'z</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA FARMATSEVTIKA SANOATINING RIVOJLANISHI: TARIXIY TAHLIL VA NATIJALAR (1991-2024 YILLAR)	15-20
<i>Esonov Ziyodbek Yuldashevich</i> FARG'ONA VODIYSINING O'RTA ASRLAR DAVRI KULOLCHILIK HUNARMANDCHILIGI TARIXIDAN	21-25
<i>Raxmatov Ramshod Raximovich</i> XX ASRNING BOSHLARIDA BUXORO VA TURKISTON IJTIMOYIY-IQTISODIY HAYOTIDA AFG'ONISTON OMILI	26-30
<i>Abduraxmonov Adxamjon Soxodilla o'g'li</i> SOVETLAR DAVRIDA FARG'ONA VODIYSI SHAHARLARIDA MADANIY HAYOT (Z. M. BOBUR NOMLI ISTIROHAT BOG'I MISOLIDA)	31-37
<i>Ergashev Ahmad Abdug'offorovich</i> PAXTAKOR-79 FOJIASI: O'ZBEK FUTBOLINING SSSR OLIY LIGASIDAGI RIVOJLANISH TRAYEKTORIYASIGA TA'SIRI (1979-1991)	38-44
<i>Ergashev Umar Kuziyevich</i> O'ZBEKLARNING "QOVCHIN" URUG'IGA DOIR MULOHAZALAR (QASHQADARYO VOHASI).....	45-49
<i>Bebitov Maqsud, Jo'raqulova Mukambar</i> JALOLIDDIN RUMIY: TURKISTON VA ANADOLU O'RTASIDAGI MA'NAVIY KO'PRIK	50-57

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Isayev Kobiljon Abdukodirovich</i> SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY INKLYUZIYA FAOLIYATINING IJTIMOIY-IQTISODIY SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI	58-69
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич</i> ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УЗБЕКИСТАНА И РОССИИ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ	70-78
<i>Zokirjonov Muhammadsodiq, Mirzayeva Fotima</i> KAPITAL AKTIVNI VAHOLASH MODELI (CAPM)NING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARINI RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI	79-91
<i>Исламтдинова Дина Файзрахмановна</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО – ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА В ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА	92-98
<i>Jumayeva Guzal, Jumadullayeva Durdona</i> JAHONDA KORPORATIV BOSHQARUV TENDENSIYALARI VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI	99-105

<i>Rustamov Jamshed Boturjonovich</i> BIZNES-TA'LIMI XIZMATLARINI KO'RSATUVCHILARNING MARKETING FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	106-110
--	---------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Xolmirzaev Nodirjon Nizomjonovich</i> SHAHARSOZLIKDA ZAMONAVIYLIK VA MILLIYLIK MASALASI	111-114
<i>Mamanov Jamoliddin Abduraximovich</i> YOSHLARDA MILLIY IDENTIKLIKNI SAQLASHNING OMILLARI	115-123
<i>Eshpulatov Inoyat Saparovich</i> FAXRIDDIN ROZIYNING INSON FALSAFASI	124-128
<i>Fayziyev Xurshid Jumayevich</i> VOLTERNING DEISTIK MATERIALIZMI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	129-133
<i>Rustamaliyev Mirjalol Hayrullo o'g'li</i> BARQAROR RIVOJLANISHDA DAVLAT BOSHQARUVINING AXLOQIY VA FALSAFIY MUAMMOLARI	134-138
<i>Abdumalikov Abdulatif, Juraboyeva Dilmura</i> YANGI O'ZBEKISTONDA JAMIYAT, INSON VA TABIAT MUNOSABATLARINING UYG'UNLIGI	139-143

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Axmedov Oybek Saporbayevich</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM INGLIZ TILI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQNI SHAKLLANTIRISH	144-152
<i>Алиева Эльвина, Расулова Дильбар</i> ТИПОЛОГИЯ КОНВЕРГЕНЦИИ В ЛИНГВИСТИКЕ	153-158
<i>Mirzayeva Kamola</i> “DEVONU LUG'ATIT TURK” ASARIDA KIYIM-KECHAK NOMLARI	159-164
<i>Abdullayev Akmal Amirovich</i> TOSHKENT VILOYATI ETNOTOPONIMLARINING SHAKLLANISHIDA ETNIK GURUHLAR MIGRATSIYASINING TA'SIRI	165-169
<i>Sayfullayeva Dilnoza Dilshod qizi</i> XUDOYBERDI TO'XTABOYEVNING “BESH BOLALI YIGITCHA” ROMANIDA MUALLIF BIOGRAFIYASI IFODASI	170-174
<i>Rahmonova Surayyo Ne'matovna</i> MERONIMLARNING GRAMMATIK VA STRUKTURAVIY XUSUSIYATLARI	175-179
<i>Чернова Наталья Васильевна</i> ОЦЕНКА И ДИАГНОСТИКА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ	180-184
<i>Abdusalomova Aziza Homidovna</i> SA'DIY SHEROZIY SHE'RIYATINING ANGLIYADAGI TARJIMALARIDA POETIK SHAKLNING USTUVORLIGI	185-192

<i>Morozova Anastasiya Vladimirovna</i> SEMANTIC AND PRAGMATIC ANALYSIS IN THE NAMES OF DINING ESTABLISHMENTS	193-196
<i>Murotaliyeva Maftuna Shukurullo qizi</i> P.D.JEYMSNING DETEKTIV ASARLARIDA INTERTEKSTUALLIK	197-200
<i>Ismatova Shaxnoza Axror qizi</i> DAVLAT RAHBARLARINING BAYRAM TABRIKLARI: LINGVISTIK, STILISTIK VA PRAGMATIK TAHLIL	201-205

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Qayumov Zoir Ergashevich</i> O‘ZBEKISTONDA YURIDIK JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH INSTITUTI RIVOJLANISHINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	206-210
<i>Tajaliyev Ilyosbek</i> PIROTEKNIKA BUYUMLARINING QONUNGA XILOF MUOMALASINING UMUMIY TAVSIFI VA TURLARI	211-215
<i>Sanayev Botir</i> SUN‘IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHDA YETKAZILGAN ZARAR UCHUN YURIDIK JAVOBGARLIK MUAMMOLARI	216-221
<i>Alisherova Nozima Nizamidin qizi</i> PORA OLIH JINOYATLARINI KVALIFIKATSIYA QILISH MASALALARI	222-230
<i>Avezov Dilshod Sadulayevich</i> SPECIFIC FEATURES OF EARLY TERMINATION OF LOCAL DEPUTY POWERS ON OBJECTIVE GROUNDS	231-234
<i>Mirzayev G‘olibjon Halimovich</i> PROKURATURA ORGANLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH TUSHUNCHASI, AHAMIYATI VA ZARURATI	235-242

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Zubaydullayev O‘ktam Raim o‘g‘li</i> BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI ART–PEDAGOGIKASI ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHDA ZAMONAVIY TA‘LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI	243-248
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> JISMONIY TARBIYA MASHG‘ULOTLARI JARAYONIDA YUQORI SINF O‘QUVCHILARINING IRODAVIY SIFATLARINI SHAKLLANTIRISH.....	249-255
<i>Egamberdiyeva Zarina Oltiboyeva</i> GEOAXBOROT TEXNOLOGIYALAR FANINI O‘QITISHDA GAMIFIKATSIYA METODIKASINI QO‘LLAB TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	256-260
<i>Abdiyev Jahongir Ruzibayevich,</i> INTELLEKTUAL QOBILIYATLARNI INOBATGA OLGAN HOLDA TALABALARNING ILMIY TADQIQOTCHILIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	261-265
<i>Alimkulov Jamshid</i> BO‘LAJAK GEOGRAFIYA O‘QITUVCHILARINING LOYIHALASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI	266-272

Kurbanov Olim Esirgapovich

TARIX FANI MUTAXASSISLIGI MAGISTRATURA TALABALARINING TADQIQOT

KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH: TARIX VA ZAMONAVIYLIK 273-277

Received: 10 March 2025

Accepted: 15 March 2025

Published: 25 March 2025

Article / Original Paper

THE INFLUENCE OF ETHNIC GROUP MIGRATION ON THE FORMATION OF ETHNOTOPONYMS OF TASHKENT REGION

Abdullaev Akmal Amirovich

Doctor of Philosophy (PhD), acting Associate Professor
of the Department of Language and School Education
Tashkent Economics and Pedagogical Institute
E-mail: akmalabdullayev713@gmail.com

Abstract. The article discusses the connection of place names in the Tashkent region with ethnonyms. The influence of ethnic migration on the emergence of toponyms in the Tashkent area is explained on the basis of sources.

Keywords: ethnotoponyms, "Abdullanoma", Kongli, Dormon, Kipchak, Argyn, Almalyk, linguo-culturology.

TOSHKENT VILOYATI ETNOTOPONIMLARINING SHAKLLANISHIDA ETNIK GURUHLAR MIGRATSIYASINING TA'SIRI

Abdullayev Akmal Amirovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toshkent iqtisodiyot va pedagogika instituti
"Tillar va maktabgacha ta'lim" kafedrasida dotsenti v.b.

Annotatsiya. Maqolada Toshkent viloyati hududida mavjud joy nomlarining etnonimlar bilan bog'liqligi haqidagi fikr-mulohazalar bayon etilgan. Toshkent arealidagi toponimlarning paydo bo'lishida etnik guruhlar migratsiyasining ta'siri manbalar asosida izohlangan.

Kalit so'zlar: etnotoponimlar, "Abdullanoma", qongli, do'rmon, qipchoq, arg'in, olmaliq, lingvokulturologiya.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI2Y2025N25>

Kirish. Nomshunoslik (onomastika) fanida joy nomlari bir umumiy nom – toponimlar termini ostida o'rganilsa ham, urug'-qabila, elat va millat nomlari bilan ataluvchi joy nomlarini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan o'rganuvchi tarmoq sohasi etnotoponimika deb ataladi.

O'zbek nomshunosligida Toshkent viloyati toponimik manzarasidagi etnotoponimlar haqida muayyan ilmiy tadqiqotlar [13] va bir qancha ilmiy risolalar yaratilgan [2; 3; B. 84-90. 4; 6; B. 109-115. 7; B. 239-242. 9; 10;]. Biroq, viloyatning etnotoponimiyasi antroposentrik yondashuv asosida lingvomadaniy jihatdan hali monografik planda tadqiq qilinmagan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Markaziy Osiyo toponimiyasi, jumladan, O'zbekiston toponimiyasi qadimiy manbalarga ega. «Avesto», Mahmud Koshg'ariyning «Devonu lug'otit-turk», Zahiriddin Muhammad Boburning «Boburnoma», Abu Tohirxo'ja ibn Abu Sa'idxojaning «Samariya», Abu Rayhon Beruniy, Yoqut al-Hamaviy, Sharofuddin Ali Yazdiy, Hofizi Abru, Hofiz Tanish al-Buxoriy, Mahmud ibn Vali, Is'hoqxon Ibratning tarixiy asarlari

vatanimiz toponimiyasini, jumladan, etnotoponimlarini o'rganishda muhim tarixiy manba bo'la oladi.

Etnograf olim K. Fayziyev XX asrning 60-yillarida Toshkent viloyatining etnotoponimlarini tarixiy jihatdan tadqiq qilgan [13], Professor I. Yormatov ham Toshkent viloyati Ohangaron hududi joy nomlarining lisoniy tasnifini yoritishda o'zbek tili toponimlarining leksik-semantik, xronologik, grammatik tasnifiga doir tadqiqotlarga ilmiy-nazariy jihatdan tashqari, tarixiy-etnografik, folkloristik jihatdan ham ijodiy yondashgan [9; 10;]. Biz ham ushbu maqolada Toshkent viloyati etnotoponimlarini yoritishda bir qancha tarixchi, etnograf va tilshunos olimlarimizning etnonimlar va etnotoponimlar tasnifiga doir tadqiqotlariga nazariy hamda amaliy asoslanishni ma'qul topdik.

Muhokama. Toshkent viloyatining ko'pgina joy nomlari etnotoponimlar, ya'ni turli elat, urug'larning etnonimlari joy nomiga qo'yilishi natijasida paydo bo'lgan toponimlar hisoblanadi. Bu bir qancha tarixiy, ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy omillar bilan bog'liq. Bu haqda o'sha davrlarda yozilgan ko'plab manbalarda ma'lumotlar qoldirilgan. Mazkur hududdagi har bir etnotoponimlarning kelib chiqish tarixi etimologiyasi bor. Jumladan, Toshkent vohasidagi joy nomlarining etnoslar bilan bog'liq bir qancha ma'lumotlarni mashhur tarixchi adib Hofiz Tanish Buxoriyning "Abdullanoma" asarida ko'rishimiz mumkin. Asarda ayrim etnik guruhlarning nomi ularning kundalik mashg'ulotlari bilan bog'liqligini tasdiqlovchi ma'lumotlar ham mavjud bo'lib, uni muallifning qongli qavmi nomining kelib chiqishi to'g'risida keltirgan ma'lumotidan anglash mumkin. Hofiz Tanishning yozishicha, qonglilar arava yasash bilan shug'ullanib, uni mahorat bilan amalga oshirganlar. Bu aravalarning nomi qongli atalib, keyinchalik uni yasagan aholi ham shu nom bilan atala boshlangan [14; B. 36]. Bu etnonim vaqt o'tishi bilan joy nomiga ko'chgan. Bugungi kunda Qibray tumanida Qangli deb ataladigan joy nomi bor.

O'rta Osiyo tarixini yorituvchi manbalarda ko'p uchraydigan urug'lardan biri bu do'rmonlar bo'lib, ular Buxoro xonligida katta kuchga va mavqega ega bo'lgan. "Abdullanoma" asari muallifi do'rmon urug'i to'g'risida ma'lumot keltirib, uning etimologik ma'nosini berishga harakat qilgan. Hofiz Tanishning yozishicha, do'rmon toifasi Nirundan tarqagan bo'lib, ular to'rt o'g'il bo'lgan va o'zlari yashab turgan joydan Chingizxonning viloyatiga kirishni istagan. Ular sol bog'lab (yog'ochlarni birlashtirib bog'lab suvda suzish uchun moslashtirilgan moslama), unda suzib Chingizxon viloyatiga kirgan va hozirgi do'rmon qavmi o'shalarning naslidan hisoblanadi. Muallifning ta'kidlashicha, mo'g'ulchada "do'rmon" – "to'rt" degan ma'noni anglatadi [14; B. 46]. Hozirda Qibray tumanidagi joy nomlaridan biri Do'rmon deb ataladi.

Hofiz Tanish Buxoriy "Abdullanoma"da ayrim urug' va qabilalarning nomi hamda ularning geneologiyasiga to'xtalgan qismida qipchoq nomining kelib chiqishi haqida ham qiziqarli, shuningdek, bir-biriga zid fikrlarni bayon qilgan. Asar muallifining yozishicha, O'g'izxon davrida ikki daryo oralig'ida bo'lgan janglardan birida halok bo'lgan jangchining homilador xotini bir daraxt kovagiga kirib, shu yerda o'g'il farzand ko'rgan. O'g'izxon bolaning otasi yo'qligi sababli uni o'z vasiylikiga olgan va uning ismini "Qipchoq" deb qo'ygan. Hofiz Tanishning fikricha, mazkur ism "qabaq" so'zidan olingan bo'lib, turkchada kavakli daraxt shunday atalgan. Oradan yillar o'tgach, O'g'izxon itboqar qavmini (bu yerda Erondagi Seyiston viloyati nazarda tutilayotgan bo'lsa kerak, bu so'z Sakiston so'zining o'zgargan shakli, ya'ni itboqarlar yurti, degan ma'noni anglatadi – A.A.) yengib, Eron zaminini o'ziga bo'ysundirib yurtiga qaytgach, yana o'sha qavmning bosh ko'targanligi haqida xabar topgan. Shu sababli ularning zararli harakatlarining oldini olish uchun Qipchoqqa o'sha yaylovga joylashishlarini

buyurgan. O'sha zamondan beri bu yaylov va qishloqlar u qavmning makoniga aylandi, deb yozadi asar muallifi [14; B. 39]. Hofiz Tanish bu fikrlari orqali qipchoq qavmi nomining etimologiyasi va uning kelib chiqishi hamda ularning nima uchun yashash joyi o'sha yer bo'lganligini izohlashga harakat qilgan. Ammo, bu kabi ma'lumotlarning ilmiy asosga ega ekanligini aniqlab berish alohida etnologik va etnografik tadqiqotlarni talab qiladi. Hozirgi kunda respublikamizning ko'plab joylarida, jumladan, Toshkent viloyatining Ohangaron tumani va Chirchiq shahrida ham Qipchoq nomi bilan atalgan joy bor. Tilshunos olim Xudoyberdi Doniyorov: "o'zbek millatining son va tarkib jihatidan eng katta komponentini qipchoq – o'zbeklar tashkil etadi. Bu komponentning asosiy qismi tarixiy xronologik nuqtai nazardan o'zbek millatining tarkibiga eng keyin qo'shilgan, lekin ayni vaqtda butun millat a'zolarining yagona va umumiy nomi bo'lib qolgan "o'zbek" nomini ham shu komponent olib kelgan", – deya haqqoniy ta'kidlagan [8; B. 8-9. 1; B. 115].

Muhammad Solihxo'ja Toshkandiyning "Tarixi jadidayi Toshkand" asarida qo'ng'iroq, qang'li, sanjaqli, sergili, qora qayroq, arg'in, beshtamg'ali urug'lari qayd etiladi [11; B. 396-397]. Ushbu nomlari sanab o'tilganlar Toshkent va Dashti Qipchoq aholisi tarkibidagi etnik guruhlardir hamda hozirgi kunda ushbu etnonimlar Toshkent hududida joy nomlariga o'tgan. Misol uchun, Arg'in Qibray tumanidagi joy nomi. Bu urug' O'rta Osiyoda qadimda yashab kelgan va Mahmud Koshg'ariyning «Devonu lug'otit turk» asarida qayd qilingan arg'u qabilasining o'zginasi bo'lsa kerak. «Boburnoma»da, o'zbek urug'larning dastlabki yozma shajarasi hisoblangan va Mulla Sayfiddin Axsikandiyning «Majmuat-tavorix» asarida keltirilgan o'zbek elatlari ro'yxatida bu urug' arg'un shaklida qayd qilingan. Bu etnonim mo'g'ulcha arg'in (o'zagi arg' – «duragay») so'zidan kelib chiqqan. Arg'in (arg'un) so'zi qirg'iz tilida hozir ham ana shu ma'noni anglatadi. Arg'u + n morfemalaridan iborat, **-n** affiksi qadimgi turkiy tilda ko'plik, jamlikni bildirgan; **-g'un** affiksining tarkibida ham shu qo'shimcha bor: **g'u + n**. Turli manbalarda u **arg'u-arg'un-arg'o'n, arqatug'-arkagut-arqag'un-arg'o'n, arqatug'-arkagut-arqag'un-arg'anut-arkanut-arkanud** tarzida qayd etilgan. A.P.Dulzonning fikricha, **-g'un** ural-oltoy tillariga xos ko'plik qo'shimchasi. Bu etnonimning fonetik o'zgarishi: **arqag'un > arg'an > arg'o'n > arg'u > arqa**. Demak, **arg'u + n** – arg'ular, arg'u qabilasiga mansub kishilar.

Shu narsa diqqatga sazovorki, ko'pgina etnonimlar, chunonchi, qalmoq, arg'in «duragay, qurama» degan ma'noni anglatgan. Aslini olganda boshqalar bilan aralashib, chatishib ketmagan bironta ham xalq yoki qabila yo'q – barcha ellar, urug'lar bir-birlari bilan aralashib, qo'shilib ketgan [4; 2].

Iloq vodiysining Ohangaron deb atala boshlashi va bu yerda o'zbek-quramalarning paydo bo'lishi mo'g'ullar istilosi davriga to'g'ri keladi. Shunisi xarakterliki, Chig'atoy o'zbeklari degan tushunchaning yuzaga kelishiga sababchi bo'lgan Muborakshoh (Chingizxonning nevarasi, Chig'atoyning o'g'li) 1226-yili hozirgi Ohangaron shahri yaqinidagi Shavkat (qadimiy nomi Sakokat) degan shaharchada qarorgoh qurib, mo'g'ul hukmdorlari orasida birinchi bo'lib musulmonlikni qabul qiladi va mahalliy aholi bilan juda yaqin qavm-qarindoshlik aloqasiga kirishadi. U hatto o'zi mansub bo'lgan olmaliq urug'i vakillarining katta qismini Mo'g'ulistondan ko'chirib keltirib, Shavkatning qarshisidagi – daryoning so'l sohilidagi sero't adirlarga joylashtiradi. O'sha qavm tufayli Olmaliq degan shahar hozir Mo'g'ulistonda ham O'zbekistonda ham mavjud [9; B. 66].

Toshkent hamda uning shimoliy hududlarida yashovchi aholining etnik tarkibi, ular o'rtasidagi integratsion jarayonlarga oid ma'lumotlar Abu Ubaydulloh Toshkandiyning "Xulosat

ul-ahvol” asarida ham o‘z aksini topgan. Xususan, qozoq va qirg‘izlar, ularning Qo‘qon xonligi ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy hayotidagi o‘rni hamda bu ikki etnoslar o‘rtasidagi integratsiyaga doir bo‘lgan ma‘lumotlar lingvomadaniyatshunoslik sohasidagi tadqiqot uchun muhim o‘rin tutadi.

Avaz Muhammad Attorning “Tarixi jahonnamoyi” asarida 92 o‘zbek qavmining ro‘yxati keltirilganligi bilan alohida ahamiyatga ega [2; B. 22].

Natijalar. XVI asrgacha va undan keyingi davrlarda Markaziy Osiyoda yuz bergan migratsion jarayonlar natijasida xonliklar, jumladan, o‘sha davrdagi Qo‘qon xonligi tarkibidagi Toshkent vohasi aholisi tarkibiga turfa xil madaniyat va urf-odatga ega turli etnik guruhlarining kelib qo‘shilishi uzluksiz davom etgan. Bu, o‘z o‘rnida, xonliklar aholisi tarkibida ayrim o‘zgarishlarning sodir bo‘lishiga olib kelgan. Bu holatni yuzaga keltirgan o‘ziga xos omillar mavjud bo‘lib, hududda sodir bo‘lgan tabiiy hodisalar, mamlakatda kechgan siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar shular jumlasidandir.

Aholi soni va uning etnik tarkibiga ta‘sir ko‘rsatuvchi bu holatlarning barchasi aynan bugungi ko‘rinishda bo‘lmasa-da, biroq o‘rta asrlarda o‘ziga xos tarzda yuz bergan. Bu davrdagi demografik o‘zgarishlarning asosiy omili hisoblangan migratsion va emigratsion jarayonlarni o‘rganish, turli etnik guruhlarining bir hududdan ikkinchi joyga kelib qolish tarixini tadqiq qilish, mintaqadagi aholining madaniyati, til elementlaridagi o‘ziga xoslik, xo‘jalik turmush tarzidagi o‘zgarishlarning sabablarini ochib berish imkoniyatini beradi.

XVI-XIX asrlarda bitilgan asarlarda Qo‘qon xonligi, xususan, uning o‘sha paytda tarkibida bo‘lgan Toshkent vohasining etnik tarkibi boyishiga va son jihatidan o‘shishiga yana bir iqtisodiy omil, ya‘ni aholining kundalik ehtiyoj mollariga bo‘lgan zarurati ham sabab bo‘lganligini tasdiqlovchi ma‘lumotlar bor. Sababi, tadqiqot doirasida o‘rganilayotgan deyarli barcha manbalardan bu haqdagi ma‘lumotlarni uchratish mumkin. Jumladan, manbalarda qayd qilinishicha, ko‘chmanchi turmush tarzida yashagan Qozoq xonligi aholisi o‘z yaylovlarini kengaytirish maqsadida yoki oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan ehtiyoji tufayli o‘sha davrdagi xonliklar tasarrufidagi dehqonchilik mahsulotlariga boy bo‘lgan hududlarini egallash uchun doimiy ravishda harakat qilgan. Buning natijasida ko‘plab dasht aholisi, jumladan, qozoqlarning ko‘plab urug‘lari Turkiston, Sabron, Yassi, Sayram va Toshkent hududlariga kelib o‘rnashgan [2; B. 46].

Bundan tashqari, ayrim shaharlardagi, jumladan, Toshkent vohasidagi ilm-fan taraqqiyoti va ularning madaniy markazga aylanishi qo‘shni davlatlar xalqini ana shu shaharlarga kelib ilm olishiga va ko‘pchilik qismining bu yerlarda yashab qolishiga sabab bo‘lgan.

Yuqorida qayd etib o‘tilganidek, turli-tuman omillar natijasida yuz bergan demografik jarayonlar ayrim hollarda mintaqa aholisi tarkibining boyishi va qurama (turli etnik guruhlarining o‘zaro aralash)uviga sabab bo‘lgan. Bu holat etnointegratsion jarayonlarni yuzaga keltirib, xalqlarning madaniy hayoti hamda xo‘jalik turmush tarzida o‘zaro ta‘sirni keltirib chiqargan. Turli ko‘rinishdagi an‘ana, urf-odatlar va til unsurlari bir-birini boyitgan, ayniqsa, ko‘chmanchi chorvador aholining o‘troqlashuvi yanada tezlashib, yashash tarzi va mashg‘ulotida bir qator o‘zgarishlar sodir bo‘lgan. Odatda, ko‘chmanchi urug‘lar va elatlar qayerda o‘troqlashsa, o‘sha yerni urug‘i yoki elining nomi bilan atash odati mavjud bo‘lgan. Bu holatni Toshkent viloyati hududidagi ko‘plab toponimlar nomining tarixiy etimologiyasidan bilishimiz mumkin bo‘ladi.

Shuningdek, bu jarayonda hududga turli tilli etnik guruhlarining kirib kelishi, o'z o'rnida, mahalliy aholi til elementlariga yangi so'z va iboralarning qo'shilishiga ham sabab bo'lgan.

Xulosa. Har bir xalq hozirda yashab turgan hududlari bilan azaldan bog'liqdir. Dunyoda biror xalq yo'qki, o'zining etnogenez bosqichida mintaqadagi boshqa etnik birliklar bilan aralashmagan bo'lsa [3; B. 3]. Bu haqda O'rta Osiyo xalqlari tarixining bilimdoni, prof. S.P.Tolstov shunday degan edi: «Hozirgi zamon O'rta Osiyo xalqlarining birontasi ham qadimgi etnik guruhlariga bevosita borib taqalmaydi. Aksincha, ularning shakllanishida, yerli xalqlar va tevarak-atrofdan ko'chib kelgan xalqlar har xil nisbatda o'z aksini topgan» [12; B. 74]. Bundan Toshkent vohasi xalqi ham mustasno emas.

Mintaqada sodir bo'lgan bu etnointegratsion jarayonlarning lingvokulturologik hosilasini ko'rsatib berish alohida yirik fundamental tadqiqotlarni talab qiladi. Chunki bu masalani to'liq yoritib berish uchun manbalardagi ma'lumotlarning o'zi yetarli bo'lmay, buning uchun lingvistik, antropologik hamda etnografik jihatdan keng ko'lamdagi tadqiqot natijalarini o'zaro qiyosiy tahlil qilish zarur.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Абдиев М. Худойберди Дониёров // Ўзбек тили ва адабиёти. – Тошкент, 2017. – № 4.
2. Алимова Д.А., Аширов А.А. Ўрта Осиё халқларининг этник тарихи ва минтақада юз берган демографик жараёнларнинг манбаларда акс этиши (XVI-XIX аср биринчи ярми.– Тошкент: “Yangi nashr”, 2011. – Б 128.
3. Асқаров А.А. Ўзбек халқи этногенези ва этник тарихининг баъзи бир назарий ва илмий-методологик масалалари // “Ўзбек халқининг келиб чиқиши: илмий-методологик ёндашувлар, этногенетик ва этник тарих” мавзусидаги республика илмий-назарий семинар материаллари. –Тошкент, 2004 йил, 19-20 ноябрь. – Б 84.
4. А.Х. Арифбаев, С.Қ. Қораев. Ўзбек халқи этногенезини ўрганишда этнонимларнинг роли. Интернет манба: <https://shosh.uz/uzbek-halqi-etnogenezini-organishda-etnonimlarning-rol/>.
5. Бартольд В.В. Сочинения. I том. Туркестан в эпоху монгольского нашествия. – М.: Издательство Восточной литературы. 1963. – 763 с.
6. Boboyorov G'V. Ilk O'rta asrlarda Choch vohasida turkiy toponimlar // O'zbekiston urbanistik madaniyati. Xalqaro ilmiy konferensiya materiallari. –Toshkent, 2003. – B. 109-115.
7. Бўриев О., Усмонов М. Чоч – Тошкент воҳаси аҳолисининг этник хусусиятлари (IX–XII асрлар) // Тошкент шаҳрининг 2200 йиллик юбилейига бағишланган Халқаро илмий конференция материаллари. – Тошкент: Фан, 2009. – Б. 239-242.
8. Дониёров Х. Ўзбек халқининг шажара ва шевалари. – Тошкент: Фан, 1968. – Б. 242.
9. Ёрматов И. Илоқ тарихи. – Тошкент: Фан, 2005. – 73 б.
10. Ёрматов И. Оҳангарон ўзбекларининг этник хусусиятлари ва оғзаки ижоди. – Тошкент: Navro'z, 2013. – 117 б.
11. Муҳаммад Солиххўжа Тошкандий. Тарихи жадидайи Тошканд. ЎзФА ШИ қўлёзма, инв. №5732 . – Б 483.
12. Толстов С.П. Основные проблемы этногенеза народов Средней Азии. СЭ, 1947. №VI-VII. С.304.
13. Файзиев Т. Узбеки-Курама: В прошлом и настоящем. Автореф. дисс. ... канд. ист. наук. – Ташкент, 1963. – 24 с.
14. Ҳофиз Таниш Бухорий. Абдуллонома. 1-китоб. – Т.: Шарқ, 1999. – Б 276.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).